3. kapitola

NEZÁVISLÉ UDALOSTI

Začnime s jednoduchým príkladom.

Príklad 3.1. Hádžeme dvakrát tou istou kockou. Aká je pravdepodobnosť toho, že po oba razy padne šestka (označme túto udalosť znakom $(+, +)$); že prvý raz padne šestka, druhý raz nepadne (udalosť $(+, -)$); že prvý raz nepadne, druhý raz padne (udalosť $(-, +)$); že nepadne ani raz (udalosť $(-, -)$)?

Riešenie. Pri dvojnásobnom hode kockou je možných celkom 36 výsledkov $(1, 1), \ldots, (1, 6), (2, 1), \ldots, (2, 6), \ldots, (6, 1), \ldots, (6, 6)$. Pri prvom hode je totiž možných 6 výsledkov a ku každému z nich máme 6 možných výsledkov pri druhom hode. Základný priestor (istá udalosť) Ω pozostáva teda z 36 prvkov

$$\Omega = \{(1, 1), (1, 2), \ldots, (6, 5), (6, 6)\}.$$

Udalosť, ktorú sme označili znakom $(+, +)$ nastane vtedy, keď po oba razy padne šestka, teda

$$(+, +) = \{(6, 6)\}.$$

Preto

$$P(+, +) = \frac{1}{36} = \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{6}.$$

Ďalej

$$(+, -) = \{(6, 1), (6, 2), (6, 3), (6, 4), (6, 5)\}.$$

teda

$$P(+,—) = \frac{5}{36} = \frac{1}{6} \cdot \frac{5}{6}.$$

Podobne

$$(—,+) = \{(1, 6), (2, 6), (3, 6), (4, 6), (5, 6)\},$$

$$P(—,+) = \frac{5}{36} = \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6}.$$

Konečne

$$(—,—) = \{(1, 1), (1, 2), \ldots, (1, 5), \ldots, (5, 1), \ldots, (5, 5)\}.$$

teda

$$P(—,—) = \frac{25}{36} = \frac{5}{6} \cdot \frac{5}{6}.$$

Čitateľ si iste pamätá, že 1/6 resp. 5/6 je pravdepodobnosť toho, že pri jednom hode padne resp. nepadne šestka. Preto si ľahko sám z výsledkov

$$P(+,+) = \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{6}, \quad P(+,—) = \frac{1}{6} \cdot \frac{5}{6},$$

$$P(—,+) = \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6}, \quad P(—,—) = \frac{5}{6} \cdot \frac{5}{6}$$

vytvorí hypotézu. Overme si ju najprv na ďalších príkladoch.

Príklad 3.2. Hádžme trikrát po sebe kockou, vypíšme všetky udalosti súvisiace s padnutím resp. nepadnutím šestky a vypočítajme ich pravdepodobnosť.

Riešenie. Základný priestor Ω má teraz $6^3 = 216$ prvkov. Nás zaujíma $8 = 2^3$ udalostí $(+,+,+)$, $(+,+,—)$, $(+,—,+)$, $(—,+,+)$, $(+,—,—)$, $(—,+,—)$,

$(-, -, +)$, $(-, -, -)$. Podobne ako predtým vypočítame

$$P(+, +, +) = \frac{1}{6^3} = \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{6},$$

$$P(+, +, -) = \frac{5}{6^3} = \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{6} \cdot \frac{5}{6},$$

$$P(+, -, +) = \frac{1}{6} \cdot \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6},$$

$$P(-, +, +) = \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{6},$$

$$P(+, -, -) = \frac{5^2}{6^3} = \frac{1}{6} \cdot \frac{5}{6} \cdot \frac{5}{6},$$

$$P(-, +, -) = \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6} \cdot \frac{5}{6},$$

$$P(-, -, +) = \frac{5}{6} \cdot \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6},$$

$$P(-, -, -) = \frac{5^3}{6^3} = \frac{5}{6} \cdot \frac{5}{6} \cdot \frac{5}{6}.$$

Cvičenia

3.1. Hádžme trikrát po sebe kockou. Aká je pravdepodobnosť toho, že a) práve dvakrát padne šestka b) aspoň raz padne šestka c) šestka padne nanajvýš dvakrát?

3.2. Hádžme päťkrát mincou. Aká je pravdepodobnosť toho, že a) nikdy nepadne znak b) práve trikrát padne znak c) práve dvakrát padne znak d) najviac dvakrát padne znak?

3.3. V desiatich urnách je po deviatich bielych a jednej čiernej guľke. Vytiahneme z každej urny po jednej guľke. Aká je pravdepodobnosť toho, že všetky budú biele?

3.4. Vyťahujeme guľky z troch urien. V prvej sú 3 biele a 2 čierne guľky, v druhej 5 bielych a 1 čierna, v tretej 3 biele a 4 čierne. Vytiahneme z každej urny po jednej guľke. Aká je pravdepodobnosť toho, že všetky tri budú biele?

Príklad 3.3. Nech $\Omega = \{x_1, \ldots, x_i\}$ je konečná množina pozostávajúca z i prvkov, $\emptyset \neq A \subset \Omega$, A pozostáva z m prvkov. Nech $\Omega \times \Omega$ je množina všetkých usporiadaných dvojíc (x, y) prvkov z množiny Ω. Aká je pravdepodobnosť toho, že oba prvky x, y patria do množiny A (inak povedané, že v oboch opakovaniach nastane udalosť A); že $x \in A$, $y \notin A$; že $x \notin A$, $y \in A$; že $x \notin A$, $y \notin A$

Riešenie. Spomínané udalosti označíme po rade $(+, +)$, $(+, —)$, $(—, +)$, $(—, —)$. Všetkých usporiadaných dvojíc (x, y) prvkov množiny Ω je $i \cdot i = i^2$. Ďalej, počet prvmnožiny $(+, +)$ je $m \cdot m = m^2$, teda

$$P(+, +) = \frac{m^2}{i^2} = \frac{m}{i} \cdot \frac{m}{i}.$$

Počet prvkov množiny $(+, —)$ je $m \cdot (i—m)$, teda

$$P(+, —) = \frac{m}{i} \cdot \frac{i - m}{i} = \frac{m}{i}\left(1 - \frac{m}{i}\right).$$

Podobne

$$P(—, +) = \left(1 - \frac{m}{i}\right)\frac{m}{i},$$

$$P(—, —) = \frac{i - m}{i} \cdot \frac{i - m}{i} = \left(1 - \frac{m}{i}\right)\left(1 - \frac{m}{i}\right)$$

Označme znakom p pravdepodobnosť udalosti A, t. j. $p = P(A) = \frac{m}{i}$, znakom q pravdepodobnosť opačnej udalosti A', t. j. $q = P(A') = 1 — P(A) = 1 — \frac{m}{i} = 1 — p$. Potom

$$P(+,+) = p.p = p^2\,, \quad P(+,-) = p.q\,,$$
$$P(-,+) = q.p\,, \quad P(-,-) = q.q = q^2\,.$$

Príklad 3.4. Nech $\Omega = \{\omega_1, \omega_2, \omega_3, \omega_4, \omega_5\}$, $A = \{\omega_1, \omega_2, \omega_3\}$, (takže $P(A) = p = 3/5$). Nech $\Omega^n = \underbrace{\Omega \times \Omega \times \ldots \times \Omega}_{n\text{-krát}}$ je množina všetkých usporiadaných n-tíc prvkov z Ω (t. j. množina všetkých možných výsledkov pri n-násobnom opakovaní „pokusu" Ω). Aká je pravdepodobnosť udalosti B, že n-tica $(x_1, x_2 \ldots, x_n)$ bude mať prvky z množiny A práve na miestach $j_1, j_2, \ldots, j_k$?

Riešenie. Všetkých prvkov množiny Ω^n je $5.5. \ldots .5 = 5^n$. Do súradníc $j_1, \ldots, j_k$ môžeme dosadiť po 3 prvky, na iné miesta zvyšné dva prvky, takže všetkých prvkov skúmanej množiny je

$$2. \ldots \underset{j_1}{.3.} \ldots \underset{j_2}{.3.} \ldots \underset{j_k}{.3.} \ldots = 3^k . 2^{n-k}\,,$$

teda

$$P(B) = \frac{3^k . 2^{n-k}}{5^n} = \left(\frac{3}{5}\right)^k \cdot \left(\frac{2}{5}\right)^{n-k} =$$
$$= \left(\frac{3}{5}\right)^k \left(1 - \frac{3}{5}\right)^{n-k} = p^k(1-p)^{n-k}.$$

Cvičenia

3.5. Hoďme 1 000-krát kockou. Aká je pravdepodobnosť toho, že a) šestka padne práve 200-krát b) padne aspoň 100 krát?

3.6. Hoďme kockou n-krát. Aká je pravdepodobnosť toho, že a) šestka padne práve k-krát b) padne aspoň k-krát c) najviac k-krát?

3.7. Správca mincovne dáva do každej kazety so 100 mincami jednu falošnú. Kráľ dá preveriť 100 kaziet tak, že z každej vyberie po jednej minci a túto preskúma. Aká je pravdepodobnosť toho, že falšovateľ bude prichytený?

Pojem nezávislosti resp. závislosti si vysvetlíme najprv na nasledujúcich dvoch príkladoch.

Príklad 3.5. Majme v urne 7 bielych a 9 modrých guliek. Vyberieme jednu z nich, vrátime ju späť a zamiešame. Potom znovu vyberieme guľku. Aká je pravdepodobnosť toho, že obe guľky budú biele (udalosť BB), že prvá bude biela, druhá modrá (BM), že prvá bude modrá, druhá biela (MB), že obe budú modré (MM)?

Riešenie. Všetkých možných dvojíc pri ťahaní je 16.16. Pretože prvú môžeme vytiahnuť spomedzi 7 bielych a druhú tak isto, obsahuje množina BB 7.7 prvkov, teda

$$P(BB) = \frac{7.7}{16.16} = \left(\frac{7}{16}\right)^2.$$

Podobne

$$P(BM) = \frac{7}{16}\cdot\frac{9}{16}, \quad P(MB) = \frac{9}{16}\cdot\frac{7}{16},$$

$$P(MM) = \left(\frac{9}{16}\right)^2.$$

Náš príklad je ostatne špeciálnym prípadom príkladu 3.3, kde $p = 7/16$, $q = 1 - p = 9/16$.

Príklad 3.6. Opäť vyberáme z urny, kde je 7 bielych a 9 modrých guliek. Ale prvú vybratú guľku nevrátime do urny. V urne teda zostáva po prvom ťahu len 15 guliek, z ktorých vyberáme druhú. Opäť sa pýtame na pravdepodobnosti udalostí BB, BM, MB, MM.

Riešenie. Počet všetkých dvojíc vybraných guliek sa zmenší: prvú vyberáme spomedzi 16, druhú spomedzi 15, teda počet všetkých výberov je 16.15. Na to, aby prvá z guliek bola biela je 7 možností, na to aby aj druhá bola biela je už len 6 možností (prvú vytiahnutú — bielu guľku sme nevrátili). Preto

$$P(BB) = \frac{7.6}{16.15}.$$

Podobne

$$P(BM) = \frac{7.9}{16.15}, \quad P(MB) = \frac{9.7}{16.15},$$

$$P(MM) = \frac{9.8}{16.15}.$$

V čom sa líšia príklady 3.5 a 3.6? V prvom prípade bol druhý ťah „nezávislý" od prvého. V druhom prípade závisel výsledok druhého ťahu od výsledku prvého, teda od toho, akej farby bola prvá vytiahnutá guľka. Všimnime si, že vo všetkých príkladoch tejto kapitoly (okrem príkladu 3.6) išlo o „nezávislé" opakovania. Výsledok druhého hodu kockou nezávisí od toho, aké číslo padlo pri prvom hode.

Aké bolo matematické vyjadrenie faktu „nezávislosti"? Vo všetkých príkladoch sme „príslušné" pravdepodobnosti vynásobili. To nás vedie k tejto definícii.

Definícia 3.1. *Udalosti A, B nazývame nezávislé, ak*

$$P(A \cap B) = P(A)\,P(B).$$

Ako je to napr. v príklade 3.1? Nech A_1 je udalosť spočívajúca v tom, že pri prvom hode padne šestka, teda

$$A_1 = \{(6,1), (6,2), (6, 3), (6, 4), (6, 5), (6, 6)\} =$$
$$= (+, -) \cup (+, +)$$

a nech A_2 je udalosť spočívajúca v tom, že pri druhom hode padne šestka, teda

$$A_2 = \{(1, 6), (2, 6), (3, 6), (4, 6), (5, 6), (6, 6)\} =$$
$$= (-, +) \cup (+, +) .$$

Potom

$$A_1 \cap A_2 = \{(6, 6)\} = (+, +) ,$$

$$P(A_1) = \frac{6}{36} = \frac{1}{6}, \quad P(A_2) = \frac{6}{36} = \frac{1}{6} ,$$

$$P(A_1 \cap A_2) = \frac{1}{36} = \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{6} = P(A_1)\, P(A_2) ,$$

teda udalosti A_1, A_2 sú nezávislé v zmysle definície 3.1.

Rozoberme podobne príklad 3.6. Nech B_1 je udalosť (v priestore dvojíc (x_1, x_2) guliek, kde $x_1 \neq x_2$) spočívajúca v tom, že prvá vytiahnutá guľka je biela. Ak označíme jednotlivé biele guľky znakmi $b_1, b_2, \ldots, b_7$ a modré znakmi $m_1, m_2, \ldots, m_9$, potom

$$B_1 = \{(b_1, b_2), \ldots, (b_1, b_7), (b_1, m_1), \ldots, (b_1, m_9), \ldots$$
$$\ldots, (b_7, b_1), \ldots, (b_7, b_6), (b_7, m_1), \ldots, (b_7, m_9)\} .$$

Počet prvkov množiny B_1 je $7 . 15$, teda

$$P(B_1) = \frac{7 . 15}{16 . 15} = \frac{7}{16} .$$

(Je to taká istá pravdepodobnosť ako pravdepodobnosť, že vytiahneme bielu guľku pri jedinom ťahu.)

Nech M_2 je množina tých dvojíc, v ktorých na druhom mieste je modrá guľka, t. j.

$$M_2 = \{(b_1, m_1), \ldots, (b_7, m_1), (m_2, m_1), \ldots, (m_9, m_1), \ldots, (b_1, m_9), \ldots, (b_7, m_9), (m_1, m_9), \ldots, (m_8, m_9)\}.$$

Množina M_2 pozostáva z 15.9 prvkov. Preto

$$P(M_2) = \frac{15.9}{16.15} = \frac{9}{16}.$$

Naproti tomu

$$B_1 \cap M_2 = \{(b_1, m_1), \ldots, (b_7, m_1), (b_1, m_2), \ldots, \ldots, (b_7, m_2), \ldots, (b_1, m_9), \ldots, (b_7, m_9)\}.$$

Počet prvkov množiny $B_1 \cap M_2$ je 7.9. Preto

$$P(B_1 \cap M_2) = \frac{7.9}{16.15} \neq \frac{7}{16} \cdot \frac{9}{16} = P(B_1)\, P(M_2).$$

Teda udalosti B_1 a M_2 nie sú nezávislé.

Cvičenia

3.8. Zistite, či sú nezávislé udalosti A — na kocke padne stena s párnym počtom bodiek, B — stena s piatimi alebo šiestimi bodkami.

3.9. Zistite, či sú nezávislé udalosti A — na kocke padne stena s párnym počtom bodiek, C — stena s nepárnym počtom bodiek.

3.10. Dokážte, že $\emptyset$ a A sú nezávislé pre každú udalosť $A \subset \Omega$.

3.11. Dokážte, že A a Ω sú nezávislé pre každú udalosť $A \subset \Omega$.

3.12. Dokážte: Ak A, B sú disjunktné udalosti, tak A, B sú nezávislé práve vtedy, keď aspoň jedna z udalostí A, B má nulovú pravdepodobnosť.

3.13. Z ôsmich tlmočníkov ovládajú R alebo A siedmi, len R šiesti, A štyria. Sú udalosti R, A nezávislé?

3.14. Dokážte: Ak A, B sú nezávislé udalosti, tak sú nezávislé aj A', B'.

3.15. Dokážte: Ak A, B sú nezávislé udalosti, tak sú nezávislé aj A' a B.

Pojem nezávislosti má, pravda, svoj intuitívny obsah a nie je vždy nevyhnutné pristupovať k formalizácii. Úlohou matematika je pritom nájsť primeraný matematický popis danej reálnej situácie.

Príklad 3.7. Predpokladajme, že na terč strieľajú dvaja strelci. Pravdepodobnosť toho, že prvý zasiahne cieľ je 0,8, u druhého je táto pravdepodobnosť 0,9. Aká je pravdepodobnosť toho, že obaja strelci trafia cieľ, ak predpokladáme, že sa navzájom neovplyvňujú.

Riešenie. Označme znakmi A resp. B udalosti spočívajúce v tom, že prvý resp. druhý strelec trafí cieľ, teda $P(A) = 0{,}8$, $P(B) = 0{,}9$. Podľa podmienky úlohy sú A, B nezávislé, teda

$$P(A \cap B) = P(A)\,P(B) = 0{,}8 \,.\, 0{,}9 = 0{,}72\,.$$

Predošlú úvahu sme mohli ešte takto interpretovať: Predpokladajme, že obaja strelci vystrelia 100 krát, teda $\Omega = \{\omega_1, \omega_2, \ldots, \omega_{99}, \omega_{100}\}$, kde každé ω_i je dvojica výstrelov. A pozostáva z tých dvojíc ω_i, v ktorých trafil cieľ prvý strelec, B z tých dvojíc ω_i, v ktorých trafil cieľ druhý strelec. Rovnosť $P(A) = 0{,}8$ môžeme chápať tak, že množina A má 80 prvkov. Pretože B nastáva z každých 10 pokusov približne 9krát (nezávisle na A), spomedzi uvažovaných 80 prvkov (množiny A) nastane $8 \,.\, 9 = 72$-krát. To znamená, že spomedzi 80 prvkov množiny A 72 patrí aj do B, teda

$$P(A \cap B) = \frac{72}{100} = \frac{8}{10} \cdot \frac{9}{10} = P(A)\,P(B).$$

Príklad 3.8. Urobme tie isté predpoklady ako v predchádzajúcom príklade. Aká je pravdepodobnosť toho, že aspoň jeden z nich trafí cieľ?

Riešenie. Máme vypočítať $P(A \cup B)$. Podľa vzťahu 2) z kapitoly 1. platí

$$\begin{aligned} P(A \cup B) &= P(A) + P(B) - P(A \cap B) = \\ &= P(A) + P(B) - P(A)\,P(B) = \\ &= 0{,}8 + 0{,}9 - 0{,}8 . 0{,}9 = 0{,}98 . \end{aligned}$$

Iný spôsob riešenia. Keďže A, B sú nezávislé udalosti, nezávislými sú aj udalosti A', B' (cvičenie 3.14) spočívajúce v tom, že prvý resp. druhý strelec netrafí cieľ. Pretože $(A \cup B)' = A' \cap B'$, máme

$$\begin{aligned} P(A \cup B) &= 1 - P((A \cup B)') = \\ &= 1 - P(A' \cap B') = 1 - P(A')\,P(B') = \\ &= 1 - 0{,}2 . 0{,}1 = 0{,}98 . \end{aligned}$$

Alebo ešte iný spôsob. $A \cup B = (A \cap B) \cup$ $\cup\, (A \cap B') \cup (A' \cap B)$, pričom $A \cap B$, $A \cap B'$, $A' \cap B$ sa navzájom vylučujú, teda

$$P(A \cup B) = P(A \cap B) + P(A \cap B') + P(A' \cap B).$$

Ak sú ale A, B nezávislé, tak sú nezávislé aj A, B' resp. A', B (cvičenie 3.15), teda

$$\begin{aligned} P(A \cup B) &= P(A)\,P(B) + P(A)\,P(B') + P(A')\,P(B) = \\ &= 0{,}8 . 0{,}9 + 0{,}8 . 0{,}1 + 0{,}2 . 0{,}9 = 0{,}98 . \end{aligned}$$

Cvičenia

3.16. V trojčlennej porote sú dvaja členovia seriózni a prijímajú správne rozhodnutie s pravdepodobnosťou p. Tretí člen poroty sa rozhoduje tak, že vyhodí mincu a hlasuje podľa toho, čo mu spadne. Porota prijíma rozhodnutie, za ktoré hlasujú aspoň dvaja jej členovia. Aká je pravdepodobnosť toho, že sa porota rozhodne správne?

3.17. Otec chce povzbudiť syna v tenisovom tréningu a sľubuje mu odmenu, ak vyhrá dva po sebe nasledujúce zápasy z troch podľa schémy otec, tréner, otec, resp. tréner, otec, tréner. Ktorú z týchto alternatív si má syn vybrať, ak otec hrá horšie ako tréner?

3.18. Koľko ľudí sa musíte opýtať na dátum narodenia, aby ste medzi nimi našli človeka s vašim dátumom narodenia, a to s pravdepodobnosťou väčšou než 1/2?

Príklad 3.9. Dvaja páni X a Y strieľajú proti sebe pri súboji. Pravdepodobnosť toho, že X trafí je 0,6, pravdepodobnosť toho, že Y trafí je 0,8. Pán X strieľa prvý, pretože Y ho vyzval na súboj. Strieľajú striedavo až po prvý zásah. Aká je pravdepodobnosť toho, že X nebude trafený?

Riešenie. Označme udalosť, ktorej pravdepodobnosť hľadáme znakom A. Potom

$$A = A_1 \cup A_2 \cup A_3 \cup \dots,$$

pričom A_1 nastane, ak X zasiahne Y pri svojom prvom výstrele, A_2 nastane, ak X ani Y netrafia na prvýkrát, ale X zasiahne Y pri druhom výstrele, A_3 nastane, ak X prvýkrát zasiahne Y až pri treťom výstrele atď. Je zrejmé, že udalosti A_1, A_2, A_3, ... sa navzájom vylučujú, teda

$$P(A) = P(A_1) + P(A_2) + P(A_3) + \dots$$

Podľa predpokladu $P(A_1) = 0{,}6 . A_2$ nastane, ak súčasne X netrafí Y, (pravdepodobnosť čoho je 0,4), potom Y netrafí X (pravdepodobnosť čoho je 0,2), na čo X trafí Y (pravdepodobnosť toho je 0,6), teda (vzhľadom na nezávislosť)

$$P(A_2) = 0{,}4 . 0{,}2 . 0{,}6 .$$

Podobne

$$P(A_3) = 0{,}4 . 0{,}2 . 0{,}4 . 0{,}2 . 0{,}6 = (0{,}4 . 0{,}2)^2 . 0{,}6 ,$$

$$P(A_4) = (0{,}4 . 0{,}2)^3 . 0{,}6 \text{ atď.},$$

teda

$$P(A) = 0{,}6(1 + 0{,}4 . 0{,}2 + (0{,}4 . 0{,}2)^2 + \\ + (0{,}4 . 0{,}2)^3 + \ldots) = \\ = 0{,}6(1 + 0{,}08 + 0{,}08^2 + 0{,}08^3 + 0{,}08^4 + \ldots).$$

V zátvorke je geometrický rad s kvocientom 0,08 a prvým členom 1. Preto (pozri Doplnok II)

$$P(A) = \frac{0{,}6}{1 - 0{,}08} = 0{,}65 .$$

Cvičenie

3.19. Aká je pravdepodobnosť, že X obíde nasucho, ak prvý začne strieľať Y?

Príklad 3.10. Od akého strelca si môže dovoliť pán X dať sa vyzvať na súboj (t. j. X strieľa prvý), ak chce, aby pravdepodobnosť jeho úspechu bola väčšia ako 0,9?

Riešenie. Nech p je pravdepodobnosť zásahu u pána Y. Položme $q = 1 - p$. Potom

$$P(A) = 0{,}6 + 0{,}4 . q . 0{,}6 + 0{,}4 . q . 0{,}4 . q . 0{,}6 + \ldots =$$

$$= 0{,}6(1 + q.0{,}4 + (q.0{,}4)^2 + \ldots) =$$

$$= \frac{0{,}6}{1 - q.0{,}4}.$$

Žiadame, aby $P(A) > 0{,}9$. Riešením nerovnice

$$\frac{0{,}6}{1 - q.0{,}4} > 0{,}9$$

dostaneme, že

$$q > \frac{0{,}3}{0{,}36} = 0{,}8\overline{3}\ldots,$$

teda stačí, aby $1 - p = q > 0{,}84$, t. j. $p < 0{,}26$. X má nádej na úspech väčšiu ako 90 %, ak jeho súper triafa s pravdepodobnosťou menšou ako 0,26.

Cvičenia

3.20. Predpokladajme, že X si nemôže vybrať súpera, ale že má dosť času vopred trénovať a zlepšiť svoje strelecké schopnosti. Na aký stupeň dokonalosti sa musí dostať (opäť strieľa prvý), ak chce aby pravdepodobnosť úspechu bola väčšia ako 0,9?

3.21. Aké strelecké schopnosti má mať pán Z, aby pri súboji proti pánovi Y (ktorého pravdepodobnosť zásahu je 0,8), pri ktorom Z strieľa prvý, mal Z nádej na úspech väčšiu ako 0,5?

Príklad 3.11. Aké strelecké schopnosti musí mať pán Z, aby si mohol dovoliť uraziť sa a teda vyzvať pána Y na súboj (v tom prípade Y strieľa prvý), ak pravdepodobnosť úspechu má byť väčšia než 0,5 resp. 0,9?

Riešenie. Nech p je pravdepodobnosť toho, že Z zasiahne cieľ. Pravdepodobnosť úspechu pána Z je

$$0{,}2.p + 0{,}2(1 - p)\,0{,}2p + \ldots =$$

$$= 0{,}2p(1 + 0{,}2(1 - p) + (0{,}2(1 - p))^2 + \ldots) =$$

$$= \frac{0{,}2p}{1 - 0{,}2(1 - p)}.$$

Máme nájsť také p, aby

$$\frac{0{,}2p}{1 - 0{,}2(1 - p)} > 0{,}5\,.$$

Riešením tejto nerovnice dostaneme $p > 4$. Vidíme teda, že také p neexistuje, pretože $p \leqq 1$. To sa dalo očakávať, pretože nádej na úspech pána Y je aspoň 0,8 (Y strieľa prvý), teda nádej pána Z je nanajvýš 0,2.

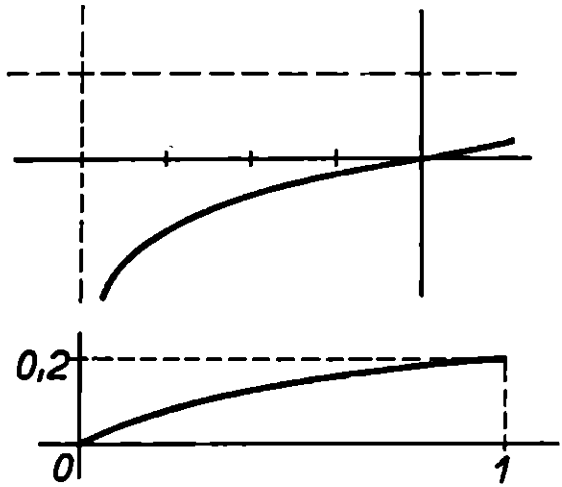

Obr. 6

Pozrime sa na graf funkcie $y = \dfrac{0{,}2p}{1 - 0{,}2(1 - p)} =$ $= \dfrac{p}{p + 4}$. Zaujímajú nás hodnoty $p \in \langle 0{,}1 \rangle$. V tomto intervale uvažovaná funkcia rastie. Preto $P(A) \leqq$ $\leqq \dfrac{1}{1 + 4} \leqq 0{,}2$. Najväčšiu šancu má Z, ak strieľa so 100 % istotou, a v tom prípade má nádej na úspech 0,2.

Cvičenie

3.22. Na akého pána U si môže dovoliť uraziť sa pán X(U potom strieľa prvý), aby jeho nádej na úspech bola väčšia ako 0,5 resp. 0,9? Pán X triafa cieľ s pravdepodobnosťou 0,6.

Príklad 3.12. Majme teraz troch pánov A, B, C, ktorí majú vzájomný súboj podľa tohto pravidla: začína strieľať A, môže si vybrať B alebo C. V prípade, že prvýkrát vystrelil na B, strieľa potom B na C, C na A atď. Prirodzene, ak je niektorý z účastníkov vyradený strieľa nasledujúci podľa uvedeného poradia. Ak ale po prvýkrát vystrelil A na C, potom strieľa C na B, B na A atď.

Na ktorého protivníka má A začať strieľať, aby jeho nádej na úspech bola väčšia, ak pravdepodonobsť zásahu je 0,7 u A, 1 u B a 0,4 u C.

Riešenie. 1. Predpokladajme, že A začal strielať na B. Sú dve možnosti:

α) A netrafí B, B trafí C, A trafí B a je po súboji. Pravdepodobnosť tejto udalosti je $0{,}3 \,.\, 1 \,.\, 0{,}7 = 0{,}21$.

β) A trafí na prvý raz B, načo nasleduje súboj medzi C a A. Pravdepodobnosť, že A v ňom zvíťazí je

$$0{,}7(0{,}6 \,.\, 0{,}7 + 0{,}6 \,.\, 0{,}3 \,.\, 0{,}6 \,.\, 0{,}7 + 0{,}6 \,.\, (0{,}3 \,.\, 0{,}6)^2 \,.\, 0{,}7 +$$

$$+ \ldots) = 0{,}6 \,.\, 0{,}7^2 \frac{1}{1 - 0{,}18} = 0{,}358 \,.$$

Teda pravdepodobnosť úspechu A v prípade, že zahájil streľbu na B je

$$0{,}21 + 0{,}358 = 0{,}568 \,.$$

2. Predpokladajme, že A začal strieiať na C. V tomto prípade má A (nenulovú) nádej na úspech len vtedy, keď C zastrelí B a A vyhrá v nastávajúcom súboji medzi C a A. Pravdepodobnosť toho je

$$0{,}3\,.\,0{,}4(0{,}7 + 0{,}3\,.\,0{,}6\,.\,0{,}7 + (0{,}3\,.\,0{,}6)^2\,.\,0{,}7 + \ldots) =$$

$$= \frac{0{,}3\,.\,0{,}4\,.\,0{,}7}{1 - 0{,}3\,.\,0{,}6} = 0{,}102\,.$$

•

Vidíme, že A má väčšiu nádej na úspech, ak začne strieľať na B.

Ešte väčšiu nádej na úspech bude mať A, ak sa bude tváriť, že strieľa na B, ale vystrelí do vzduchu. Potom B zastrelí C a A triafa B s pravdepodobnosťou $0{,}7 >$ $> 0{,}568$.

Keby sa A tváril, že strieľa na C, ale vystrelil by do vzduchu, mal by A nádej, že C zastrelí B a A vyhrá súboj s C takúto:

$$0{,}4(0{,}7 + 0{,}3\,.\,0{,}6\,.\,0{,}7 + (0{,}3\,.\,0{,}6)^2\,.\,0{,}7 + \ldots) =$$

$$= \frac{0{,}4\,.\,0{,}7}{1 - 0{,}3\,.\,0{,}6} = 0{,}34\,.$$

Cvičenia

3.23. Akú má nádej A, ak začína strieľať C (neovladajúci základy pravdepodobnosti)? Pravdepodobnosť, že C začne strielať na A je taká istá ako pravdepodobnosť, že C začne strieľať na B, t. j. 1/2!

3.24. Akú má nádej A, ak začne strieľať B?

3.25. Čo má robiť A, ak strieľa prvý a chce zachrániť C (trebárs na svoj úkor)?

V predchádzajúcich príkladoch sme mlčky pracovali aj s viac ako dvoma nezávislými udalosťami. Udalosti $A_1, \ldots, A_n$ sa nazývajú nezávislé, ak

$$P(A_{j_1} \cap A_{j_2} \cap \ldots \cap A_{j_k}) = P(A_{j_1}) P(A_{j_2}) \ldots P(A_{j_k})$$

pre všetky konečné postupnosti $j_1, \ldots, j_k$, kde $1 \leqq j_1 < j_2 < \ldots < j_k \leqq n$, $2 \leqq k \leqq n$. Teda 3 udalosti A_1, A_2, A_3 sú nezávislé ($n = 3$), ak

$$P(A_1 \cap A_2) = P(A_1) P(A_2), P(A_1 \cap A_3) = P(A_1)P(A_3),$$

$$P(A_2 \cap A_3) = P(A_2) P(A_3)$$

(tu je $k = 2$) a navyše ($k = 3$)

$$P(A_1 \cap A_2 \cap A_3) = P(A_1) P(A_2) P(A_3) .$$

Zaujímavé je uvedomiť si v tejto súvislosti, že napr. v uvedenom prípade ($n = 3$) k nezávislosti A_1, A_2, A_3 nestačí ani podmienka $P(A_1 \cap A_2 \cap A_3) = P(A_1) P(A_2) P(A_3)$ ani nezávislosť každých dvoch z udalostí A_1, A_2, A_3.

Príklad 3.13. V triede je 24 žiakov. Z nich vie 6 plávať, lyžovať sa aj korčuľovať sa, 6 vie len plávať (a nevie sa lyžovať ani korčuľovať), 6 sa vie len lyžovať a 6 len korčuľovať. Nech A_1 je udalosť spočívajúca v tom, že náhodne vybratý žiak vie plávať, A_2 spočíva v tom, že sa vie lyžovať a A_3 v tom, že sa vie korčuľovať. Dokážte, že A_1, A_2 resp. A_1, A_3, resp. A_2, A_3 sú nezávislé, ale A_1, A_2, A_3 nie sú nezávislé.

Riešenie. Množina A_1 pozostáva z tých žiakov, ktorí ovládajú všetky 3 uvedené športy a navyše zo šiestich špecialistov — plavcov, teda má 12 prvkov, $P(A_1) = 12/24 = 1/2$. Podobne $P(A_2) = P(A_3) = 1/2$. Ďalej

$$A_1 \cap A_2 = A_1 \cap A_3 = A_2 \cap A_3 = A_1 \cap A_2 \cap A_3$$

je množina pozostávajúca zo šiestich univerzálnych športovcov. Preto

$$P(A_1 \cap A_2) = \frac{6}{24} = \frac{1}{4} = \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = P(A_1)\, P(A_2)\,.$$

Podobne sa dokáže nezávislosť A_1 a A_3 resp. A_2 a A_3. Naproti tomu

$$P(A_1 \cap A_2 \cap A_3) = \frac{1}{4} \neq \frac{1}{8} = P(A_1)\, P(A_2) P(A_3)\,.$$

Cvičenia

3.26. Hádžeme dvoma kockami. Nech A_1 je udalosť spočívajúca v tom, že na prvej kocke padne stena s nepárnym počtom bodiek, A_2 spočíva v tom, že na druhej kocke padne stena s párnym počtom bodiek. Konečne nech A_3 spočíva v tom, že súčet bodiek na oboch kockách je nepárny. Dokážte, že A_1, A_2 resp. A_1, A_3 resp. A_2, A_3 sú nezávislé, ale A_1, A_2, A_3 nie sú nezávislé.

3.27. Nech $\Omega = \{\omega_1, \omega_2, \omega_3, \omega_4, \omega_5\}$, $P(\{\omega_1\}) = P(\{\omega_2\}) = P(\{\omega_3\}) = 1/4$, $P(\{\omega_4\}) = 1/12$, $P(\{\omega_5\}) = 1/6$. Položme ďalej $A = \{\omega_1, \omega_4, \omega_5\}$, $B = \{\omega_2, \omega_4, \omega_5\}$, $C = \{\omega_3, \omega_4\}$. Dokážte, že $P(A \cap B \cap C) = P(A)\ P(B)\ P(C)$, ale nie všetky dvojice A, B, C sú nezávislé.